

han-Frankl Samu és Reiner Imre, a Magyarországi Ortodox Izraelita Hitfelekezeti Központ Irodájának elnöke, illetve jogtanácsosa tájékoztatta. A kormányzó arról biztosította a püspököt, hogy „mivel nagyszámú önkéntes munkaerőt kértek Magyarországtól... néhány százezer zsidó... elhagyja az országot, de hajuk szála sem görbül...”¹³⁰

A Zsidó Tanács vezetői, akiknek tudomására jutott néhány részlet a gettóba tömörítés során elkövetett borzalmakról¹³¹, megpróbáltak kapcsolatot teremteni Endrével. Ő csupán néhány sietős mondatot váltott velük, majd titkárához, Takáts Alberthez irányította őket, aki „rémtörténetnek” nevezte az egészet. A Tanács erre április 26-án táviratot küldött a belügyminiszterhez, majd annak tartalmát egy április 27-i részletes levélben is kifejtette. A levél két okból fontos. Nemcsak a Tanácsnak a zsidóellenes hajszára adott és hatástalan reakciójára vet fényt, hanem értékes történeti információt is nyújt az eseményekről. Endre „megjegyzéseivel” ellentétben a Tanács levele a gettóban uralkodó valódi helyzetet tárja fel:

A Magyar Zsidók Központi Tanácsa nevében mély tisztelettel az alábbiakban bátorkodunk Nagyméltóságod elé tární azt a rendkívül súlyos és válságos helyzetet, amelybe az északkeleti országrészek zsidó lakossága a hatóságok által fogatosított rendszabályok folytán került:

A hozzánk érkezett közlések szerint az utóbbi napokban az ország északkeleti területein, nevezetesen Ung, Ugocsa, Bereg, Máramaros, Abaúj-Torna, Zemplén és Szabolcs vármegyében a zsidókat korra és nemre való tekintet nélkül a vármegyék székhelyeire és egyes nagyobb járási székhelyekre szállították, ahol részben a szabad ég alatt, részben a városok külterületein összezúfolva és a külvilágtól elzárva helyezték el.

Így többek között az alábbi közlések érkeztek hozzánk:

1. *Ung vármegye.* Az Ung vármegyei zsidókat e hó 16-án Ungvárra szállították, ahol egy téglagyár és egy fatelep udvarán helyezték el őket. Az ungvári zsidókat f. hó 21-én és 23-án ugyancsak ide vitték ki. Úgy a vármegyéből Ungvárra szállított, mint az ungvári zsidók mindössze 30 pengőt, 14 napi ételmezt, egy váltó fehérneműt, a rajtuk lévő ruhát és ágyneműt vihettek magukkal. Többi ingóságait lakásukon kellett hagyniuk. A jelenleg az említett téglagyár udvarán összezúfolt személyek száma mintegy 20 000-re tehető, akik a szabad ég alatt, az időjárás viszontagságainak kitéve táboroznak. Napi ételmezésük mindössze 1 dl leves. Az ételmezserek bevitele nincs megengedve. A telepen vízhiány van.

Természetesen ily viszonyok között nem történhetik kellő gondoskodás a nagy tömegek ételmezéséről és egészségügyi ellátásáról.

2. *Szabolcs vármegye.* Hasonló a helyzet Szabolcs vármegyében, amelynek területéről a zsidókat Nyíregyházára szállították. Ezek, értesülésünk szerint, mindössze kétnapi ételmezt, 30 pengőt és 50 kg poggyászt vihettek magukkal.

Nyíregyházán az odaszállított személyek magánházakban helyezték el, de